

John Bellamy Foster: Ekologi och historiens framtid

[Ur [Monthly Review](#), 1 juli 2022. Artikeln är en bearbetning av avslutningen i John Bellamy Fosters [Capitalism in the Anthropocene: Ecological Ruin or Ecological Revolution](#), Monthly Review Press, 2022. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Den historiska kunskapens subjekt är den kämpande klassen själv – Walter Benjamin.¹

Inget visar den kapitalistiska ideologins inneboende begränsningar så tydligt som dess inbyggda förnekande av historiens framtid. Som Jean-Paul Sartre kritiskt konstaterade, är den kapitalistiska metafysiken en ”blockerad framtid”. Det finns ”ingen utgång” från systemet och dess brinnande hus.² Även under den nuvarande globala nödsituation som kapitalackumuleringen har orsakat, har Margaret Thatchers välkända mantra ”det finns inget alternativ” till kapitalets regim – en åsikt hon upprepade så ofta att hon fick smeknamnet Tina [”There is no alternative”] – fortfarande ett iskallt grepp om samhället.³

Uppfattningen att det borgerliga samhället är ”historiens absoluta slut” finns inbyggt i det liberala tänkandet, och fick sitt mest konkreta uttryck i det tidiga 1800-talets skrifter av G W F Hegel.⁴ På senare år har äran för den diskutabla uppfattningen att kapitalismen utgör den historiska processens slut ofta tillskrivits Francis Fukuyama, grundat på hans bok *Historiens slut och den sista människan*. När Fukuyama, som tjänstgjorde som verkställande chef för politisk planering och verkställande chef för europeiska politiskt militära angelägenheter på USA:s utrikesdepartement under George H W Bushs regering, förde fram tesen om ”en universell och inriktad historia som leder fram till den liberala demokratin”, så paketerade han bara om den liberala ideologins gamla påståenden inom ramen för Sovjetunionens frånfälle, som han ansåg representera socialismens slutgiltiga nederlag och kapitalismens yttersta seger, som avslutade historien i varje meningsfull mening. Enligt denna hegemoniska åsikt, som spreds vida omkring under 1990-talet, hade mänskligheten nått sin politiskt ekonomiska och ideologiskt höjdpunkt: det fanns ingen framtid bortom kapitalism och liberalism.⁵

1 Walter Benjamin, ”Theses on the Concept of History”, i Michael Löwy, *Fire Alarm*, London: Verso, 2016, s 78.

2 Jean-Paul Sartre, ”Time in Faulkner: The Sound and the Fury,” i *William Faulkner: Three Decades of Criticism*, red. Frederick J. Hoffman och Olga Villery, New York: Harcourt, Brace, and World, 1960, s 230–232. Även om Sartre skriver om William Faulkners metafysik om tid här, så behandlade han, som István Mészáros har förklarat, den grundläggande frågan om kapitalismens ”halshuggna” tid, en fråga som skulle komma att genomsyra hans arbete. István Mészáros, *The Work of Sartre*, New York: Monthly Review Press, 2012, s 59–61. Angående uttrycket ”brinnande hus” se Bertolt Brecht, *Tales from the Calendar*, London: Methuen, 1961, s 31–32.

3 Daniel Singer, *Whose Millennium: Theirs or Ours?*, New York: Monthly Review Press, 1999, s 1.

4 W. F. Hegel, *The Philosophy of History*, New York: Dover, 1956, s 103–104. I hur stor omfattning Hegel pekade ut ”historiens slut” i *Andens fenomenologi* och i hela sin filosofi är vida omdiskuterad. De grövre versionerna av detta måste förvisso avvisas. Se Terry Pinkard, *Does History Make Sense? Hegel on the Historical Shapes of Justice*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017, s 2–3. Men i *The Philosophy of Right* och i *Philosophy of History* från hans Berlin-period sent i livet identifierade Hegel helt klart det borgerliga civilsamhället och den preussiska staten med kulmen för förnuftet i historien, och förlikade sig på så sätt med sin tid. G. W. F. Hegel, *The Philosophy of Right*, Oxford: Oxford University Press, 1952, s 155–157; István Mészáros, *The Necessity of Social Control*, New York: Monthly Review Press, 2015, s 269–281.

5 Francis Fukuyama, *Historiens slut och den sista människan*, Stockholm: Norstedt, 1992, s 338 [engelska upplagan]. Fukuyama lutade sig på en konservativ framställning av Hegel som betonade begreppet historiens slut, och som

Men blott ett kvarts sekel efter firandet av historiens slut i en bestående liberal samhällsordning, står mänskligheten inför en rad katastrofala hot som går utöver allting den har upplevt under hela sin långa utveckling – och som alla härrör ur kapitalismens rörelselagar. Under den nuvarande epokgörande krisen finns ett flertal ödesdigra hot mot världen i sin helhet och mot ”jordens fördömda” i synnerhet – från ekonomisk stagnation i kapitalismens kärnländer, till den globala ekologiska sprickan, till det epidemiologiska hot som Covid-19 utgör, till den förnyade imperialism som riktas mot det globala syd och det nya kalla kriget med sitt växande hot om kärnvapenkrig. Alla förnuftiga svar på denna period av överhängande katastrofer pekar på behovet av en internationell omvandling i syfte att övervinna kapitalismens rörelselagar och verka för en värld av hållbar mänsklig utveckling, det vill säga socialism och ekologi. När kapitalismen leder till ekologisk ödeläggelse av hela samhällsformationer och förintande av den mänskliga tillvarons materiella grundvalar måste, som Karl Marx visade redan på 1800-talet, den arbetande befolkningen och dess samhällen oundvikligen välja mellan antingen ”undergång eller revolution”.⁶

Historiskt har revolutioner globalt uppträtt i vågor.⁷ De första antydningarna till något som kan uppfattas som en ny revolutionär våg, olik de som har funnits tidigare men i första hand utgående från det globala syd, framträder nu som ett svar på kapitalismen under antropocen. I och med USA:s försvagade världsherravälde, som hänger samman med Kinas uppgång, kommer den troligen att växa snabbt. 2000-talets revolutionära praktik bedrivs av nödvändighet på ett bredare område, och kombinerar kampen för socialism med kampen för ekologin. Det ger orsak till ett nytt hopp, som är rotat i hundratals miljoners, möjligen miljarders, människors rörelser, som försöker överskrida de klass-, ras-, könsförtryck och miljöorättvisor som sprids från kapitalets imperium. Dessa strider medför av nödvändighet nya revolutionära språkbruk som uppstår i specifika historiska och kulturella sammanhang, och förkroppsligar miljö- såväl som ekonomiska verkligheter. I denna mening finns det inte bara en modell för den proletära revolutionen. Istället omfattar dagens rörelser för socialism och ekologi både böndernas och ursprungsfolkens kamp, samtidigt som den på komplicerade sätt smälter samman med den kamp som förs av den fortfarande växande industri- (och post-industriella) arbetarklassen, som ställs inför en snabbt föränderlig miljö som hotas av kapitalets skapande förstörelse.

I alla sådana exempel är det ekonomins och miljöns kombinerade lämplighet som nu avgör basen för motståndet och revolterna. Strider som börjar på ekologisk grundval, de mest inkluderande uttrycken för de materiella förhållanden som formar människor liv, är lika livsviktiga som ekonomiska strider, och i slutändan lika centrala för att definiera samhällets klasstruktur. Verkligt revolutionära rörelser kombinerar ovillkorligen de två, och formar vår tids sociala förmedlares karaktär och kultur. Idag drabbar de katastrofer som kapitalismen utlöser inte bara ekonomin utan också planetens hela miljö, och leder till att det överallt uppstår något som vi kan kalla ett *miljö-proletariat*.

utvecklas i Alexandre Kojève, *Introduction to the Reading of Hegel: Lectures on "The Phenomenology of Spirit"*, New York: Basic, 1969.

6 Frantz Fanon, *Jordens fördömda*, Stockholm: Leopard, 2007 ; Karl Marx och Frederick Engels, *Ireland and the Irish Question*, Moskva: Progress Publishers, 1971, s 142; John Bellamy Foster och Brett Clark, *The Robbery of Nature*, New York: Monthly Review Press, 2020, s 64–77; John Bellamy Foster, ”[Notes on Exterminism for the Twenty-First-Century Ecology and Peace Movements](#)”, *Monthly Review* 74, nr 1 (maj 2022): s 1–17.

7 Se L S Stavrianos, *Global Rift: The Third World Comes of Age*, New York: William Morrow, 1981.

Kapitalismen som ett hinder för historiens framtid

I *Grundrisse*, som Marx skrev 1857-1858, beskrev han att kapitalet hade en ”gränslös drift” att ackumulera som inte accepterade *några avgränsningar utanför sig själv*. Marx använde Hegels logik mellan *gränser* och *avgränsningar*, där gränser tolkades som något som skulle överskridas, i motsats till *avgränsningar*, som utgjorde faktiska gränser, och förklarade:

... kapitalet är den oändliga och gränslösa driften att gå utöver sin definitiva gräns. Varje avgränsning är och måste vara en gräns för det. Annars skulle det upphöra att vara kapital – pengar som reproducerar sig själv. Om det någonsin inte uppfattade en viss avgränsning som en gräns, utan blev nöjt och belåtet inom den som en avgränsning, så skulle det själv ha förfallit från bytesvärde till bruksvärde, från välståndets allmänna [abstrakta] form till en specifik, konkret form av detsamma.... Mervärdets kvantitativa avgränsning framstår för det bara som en naturlig gräns, som en nödvändighet som det ständigt försöker överträda och utöver vilken det ständigt försöker gå....

Kapitalet driver genom denna sin tendens ut över nationella gränser och fördomar, och ut över naturdyrkan och över en nedärvd tillfredsställelse, som självtillräckligt höll sig bakom bestämda gränser och som tillfredsställde existerande behov och konserverade gamla livsstilar. Kapitalet är destruktivt mot allt detta och revolutionerar ständigt; det river ner alla gränser som hämmar produktivkrafternas utveckling, behovens utveckling, produktionens mångdubbling och exploateringen och utbytet av natur- och själskrafterna. Men därav att kapitalet ser varje gräns som en begränsning, och därför *ideellt* överskrider den, följer ingalunda att kapitalet *reellt* har övervunnit den, och eftersom varje sådan begränsning motsäger dess bestämning, utvecklas dess produktion i motsägelser som ständigt övervinns men som lika ständigt skapas på nytt. Ja, mer än så. Den universalitet som kapitalet oupphörligen eftersträvar finner sina gränser i sin egen natur. På ett visst stadium av dess utveckling skall denna inre motsägelse framstå för kapitalet självt och därför leda till att det upphäver sig självt.⁸

Det ständiga konstaterandet av motsättningar som bara i bästa fall övervinns, men ändå finns kvar och hopar sig under kapitalismens utveckling tills eventuellt mer katastrofala kriser uppstår, måste ha att göra med det faktum att kapitalets skapande förstörelse revolutionerar världen på sätt som begränsas av dess egna oundgängliga existensvillkor. Den enda avgränsning som är permanent, och ur kapitalets synvinkel aldrig kan överträdas, är den klassbaserade ackumulationens egna samhällsförhållande, och således kan systemets alla motsättningar till syvende och sist spåras tillbaka till denna konstgjort påtvingade avgränsning. ”*Det verkliga hindret [avgränsningen] för den kapitalistiska produktionen*”, skrev Marx, ”är *kapitalet självt*.”⁹

Det konkreta resultatet av denna det kapitalistiska systemets centrala motsättning är att alla de omvandlingar som kapitalet genomför som en del av denna skapande förstörelseprocess med nödvändighet är förknippade med att en hållbar mänsklig utveckling hindras av yttre sekundära förmedlingar, som leder till alltmer motsägelsefulla och katastrofala resultat.¹⁰ Vägen till en värld av hållbar mänsklig utveckling blockeras överallt. Denna gräns bestäms av systemets själva karaktär,

8 Karl Marx, *Grundrisse*, London: Penguin, 1973, s 334–335, 409–410. [Andra stycket finns på svenska på [MIA](#) – öa.] Se även G W F Hegel, *The Science of Logic*, London: George Allen and Unwin, 1969, s 131–137; G W F Hegel, *Hegel's Logic*, Oxford: Oxford University Press, 1975, s 136–137; John Bellamy Foster, Brett Clark och Richard York, *The Ecological Rift*, New York: Monthly Review Press, 2010, s 284–286.

9 Om den samlade möjligheten till katastrof, eller ”katastrofens bevarande” i det nutida globala samhällets utveckling, se William H. McNeill, *The Global Condition*, Princeton: Princeton University Press, 1972, s 143–149. Karl Marx, [Kapitalet](#), band 3, kapitel 15, avdelning 2, på [marxists.org](#).

10 John Bellamy Foster, förord till Mészáros, *The Necessity of Social Control*, s 16.

och utgör den grundläggande basen för den globala ekologiska och ekonomiska kris som nu uppslukar hela världen och till synes stänger framtiden som historia. Ju allvarligare de ekonomiska och ekologiska motsättningarna blir, desto mer blir det ideologiska svaret att avskärma kapitalismen från historien, definiera den som en oföränderlig verklighet och förneka alla andra möjligheter.

Att generalisera det nuvarande på ett sådant sätt att samhällets förhärskande idéer (som på samma gång är den härskande klassens idéer och den ideologiska grunden för dess styre) framställs som oöverstigligen är gemensamt för alla härskande klasser, vare sig det är i form av kungars gudomliga rätt eller kapitalets osynliga hand. Men i de samhällen där den historiska utvecklingen erkänns blir sådana generaliseringar mer komplicerade. Här krävs framförallt att framtiden förnekas genom att historien ”halshuggs”, som Sartre kallade det. Historiens halshuggning är uppenbar i både den breda modernistiska och postmodernistiska ideologins allmänt förekommande försök att förneka att de kapitalistiska samhällsförhållanden är historiskt specifika och således av övergående karaktär.¹¹

Precis som man förnekar varje framtid bortom kapitalismen, så är den gängse framställningen av kapitalismens uppkomst att den var förutbestämd, att ständigt närvarande krafter som bara väntade på att bli frisläppta helt enkelt kom till liv. Resultatet är ett systematiskt förnekande av alla sammanhängande teorier om kapitalismens historiska ursprung, vilket skulle motsäga dess förmodat naturliga karaktär. Som den marxistiska politiska teoretikern Ellen Meiksins Wood observerade: ”Redogörelser för kapitalismens ursprung” är ”i grund och botten cirkulära”, och förutsätter ”att kapitalismen redan existerar för att förklara hur den kommer till... Kapitalismen verkar alltid finnas där, någonstans, och den behöver bara befrias från sina kedjor – exempelvis från feodalismens bojor – för att tillåtas växa och mogna.”¹²

Uppfattningen att kapitalismen är naturlig och allmängiltig och således på något sätt är allestädes närvarande och bara väntar på att hinder ska röjas undan så att den kan slå ut i full blom, kan spåras tillbaka till den liberala individualistiskt ägande synen på människans natur, som förknippas med tänkare från Thomas Hobbes till Adam Smith, där den sistnämndes villkor för grunden till sin ekonomiska vision är att människor har en inneboende benägenhet till ”transporter, byteshandel och utbyte”.¹³ Enligt denna uppfattning, som är dominerande även i dagens ideologi, är kapitalism helt enkelt borgerlig mänsklig natur som stoltserar som människans natur i allmänhet, i stor skala.

På 1900-talet kom Max Weber att utvidga detta i grunden liberala betraktelsesätt genom att fram-

11 Karl Marx och Frederick Engels, *Collected Works*, vol. 5, New York: International Publishers, 1975, s 59–61; Sartre, ”Time in Faulkner”, s 230; Mészáros, *The Work of Sartre*, s 59.

12 Ellen Meiksins Wood, *The Origin of Capitalism*, London: Verso, 2002, s 4. Även Ellen Meiksins Wood, *The Pristine Culture of Capitalism*, London: Verso, 1991, s 7. Att medge att Woods observation är giltig och viktig är inte att skriva under på den specifika teori om kapitalismens ursprung som hon lade fram.

13 Wood, *The Origin of Capitalism*, s 4; C B Macpherson, *The Political Theory of Possessive Individualism*, Oxford: Oxford University Press, 1962; Adam Smith, *The Wealth of Nations*, New York: Modern Library, 1937, s 13. Det som är känt om att individuellt ägande var grunden till Hobbes’ syn på människans natur grundar sig på ett berömt citatet från kapitel 13 i *Leviathan*, där han skrev, avseende ”en tid av ’allas krig mot alla’ [Warre]”, att ”människans liv [är] ensamt, fattigt, djuriskt och kort”, men det tas ofta ur sitt sammanhang och utgör en förvanskad syn på Hobbes’ åsikter. Hobbes betraktade inte detta som ett tillstånd som är inneboende i hela människans historia – han försökte i själva verket bekämpa det – utan snarare att det var speciellt kännetecknande för den period av världslig missämja som han levde under. Således skrev han på samma sida: ”Det kan måhända tänkas att det aldrig har funnits en sådan tid, eller ett sådant tillstånd av ’warre’ som detta, och jag tror att det i regel aldrig var så i hela världen.” Thomas Hobbes, *Leviathan*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s 89. Icke desto mindre betraktar det borgerliga samhället vanligtvis den ”hobbessianska” syn på människans natur – där människans regering har upplösts – som en skildring av människans natur i allmänhet. Se István Mészáros, ”Preface to *Beyond Leviathan*”, *Monthly Review*, 69, nr 9 (februari 2018), s 48.

ställa kapitalismen som ”vårt moderna livs mest avgörande kraft”, och att den utgjorde den formellt förnuftiga, inflytelserika kulturens högsta utveckling som, i Webers Europacentrerade perspektiv, uteslutande identifierades med väst. ”I den västliga civilisationen, och enbart i den västliga civilisationen”, skrev han, kunde det återfinnas ”kulturella fenomen vilka (som vi vill tro) är i linje med att utvecklingen har *universell* betydelse och värde.”¹⁴

Denna normalisering av i grunden kapitalistiska produktionsförhållanden är djupt rotad i den nyklassiska ekonomin, där historiska element knappast finns med alls. Enligt denna bedrövliga vetenskaps förhärskande förenklade åsikt betraktas de abstrakta produktionsfaktorer som är förknippade med kapital som gemensamma för absolut alla samhällen. Som Thorstein Veblen kritiskt konstaterade 1908: ”En grupp öbor från Aleuterna som klafsar kring bland tång och bränningar med räfsor och magiska besvärjelser för att fånga skaldjur anses, utifrån den vetenskapliga verkligheten, vara upptagna med ett storverk av hedonistiskt utjämning av arrende, löner och ränta.... Utifrån den ekonomiska teorin är alla situationer i allt väsentligt lika.” De traditionella ekonomerna ser i första hand samhället som ett positivistiskt tillstånd med oföränderliga lagar, av vilka marknaden under kapitalismen är det högsta uttrycket. Enligt denna uppfattning anses alla historiska lagar som förknippas med särskilda samhällssystem som historiskt specifika, framväxande organisationsformer med sina egna egenskaper vara felaktiga. All utveckling är i själva verket förutbestämd av universella, inbyggda, oföränderliga egenskaper, där det moderna kapitalistiska samhället representerar det slutgiltiga resultatet av dessa grundläggande principer.¹⁵

I linje med denna övergripande förlust av perspektiven, behandlas teknologin idag ofta som om den var naturligt kapitalistisk, grundat på Joseph Schumpeters berömda föreställning om ”skapande förstörelse”, som härleddes från Marx’ tanke om kapitalismen som en revolutionär teknologisk kraft. I de aktuella diskussionerna har resultatet av detta blivit att tron på kapitalismens oföränderlighet har blivit starkare, med utbredda uppfattningar om att teknologin är orsaksbestämd, där all utveckling på något sätt betecknas som unikt kapitalistisk och förutbestämd. Inför klimatförändringarna antas det allmänt i den rådande åskådningen att alla lösningar på de mest brännande samhällsproblemen är teknologiska och att alla teknologier som möjligen skulle kunna ta itu med de trängande utmaningar som vi står inför är förenliga med kapitalismen.¹⁶

Centralt i detta förnekande av både det förflutnas och det nuvarandes historiska verklighet, och förknippat med de rådande uppfattningarna om ekonomisk och teknologisk förutbestämthet, är att kapitalismen nästan fullständigt likställs med ett modernt samhälle. Som sociologen Peter L Berger

14 Max Weber, *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, Lund : Argos, 1978, s 13 och 17 [engelska upplagan, här nyöversatt från engelska upplagan – öa.]

15 Thorstein Veblen, *The Place of Science in Modern Civilization*, New York: Russell and Russell, 1961, s 193; Robert Skidelsky, ”Economics and the Culture War”, Project Syndicate, 20 juli 2020. Sociologiteoretikern Jonathan Turner, självutnämnd förespråkare av positivism, säger: ”Positivismens mål är att formulera och pröva lagar som gäller för *alla* ställen och *överhuvudtaget*.” På denna grundval hävdar han att ”marxister och andra gör det grundläggande misstaget att anta att samhällsorganisationernas lagar är tidsbundna, så att de lagar som styr hur feodalismen fungerar på något sätt skiljer sig från de som styr kapitalismen.” I själva verket inte bara avhistoriserar tänkare som Turner och de flesta nyklassicistiska ekonomerna samhället, utan avsocialiserar det också, och avlägsnar både människans makt och den samhälleliga strukturen. Jonathan Turner, ”Explaining the Social World: Historicism vs. Positivism”, *Sociological Quarterly*, vol 47 (2006): s 453.

16 Joseph A Schumpeter, *Capitalism, Socialism, and Democracy*, New York: Harper and Brothers, 1942, s 81–86; John Bellamy Foster, ”The Political Economy of Joseph Schumpeter”, *Studies in Political Economy*, vol 15 (1984): s 5–42. Se, t ex, Erik Brynjolfsson and Andrew McAfee, *The Second Machine Age*, New York: W. W. Norton, 2016; Mark Sagoff, ”Schumpeter’s Revolution”, Breakthrough Institute, 28 augusti 2014.

uttrycker det i sin artikel ”Kapitalismen och det moderna samhällets sjukdomar”: ”Kapitalismen är ett helt igenom modernt fenomen, kanske det mest moderna fenomenet av alla.” Det viktigaste alternativet till kapitalismen vad gäller modernitet var ekonomierna av sovjetisk typ, men i och med deras frånfälle och kapitalismens seger, fanns det till synes inga alternativ till kapitalismen inom ramen för det moderna samhället. Många vänsteranhängare, som själva kom att acceptera historiens slut, började i själva verket se kapitalismen som en postmodernitet där framtiden hade halshuggits, och betonade hur kapital och teknologiska tvång hade tillintetgjort alla stora, metahistoriska projekt.¹⁷

För kulturkritikern Leo Marx: ”Postmodernismens pessimistiska anda följer av denna oundvikligt minskade känsla för människans makt.” Här inskränks striden mot det moderna kapitalistiska samhället till en skugglik postmodern övning i systemets kulturella mellanrum, istället för ett verkligt frigörande projekt. Perspektivet blir således besvikelser och minskade medvetenhet, en hållning som ger ständiga om än något världsfrånvända och ironiska nederlag. Som Wood skrev: ”När det kommer till kritan verkar inte ’postmodernitet’ för postmodernerna intellektuella vara ett historiskt ögonblick utan själva människans förhållanden, ur vilka det inte finns någon utväg.” Med kulturteoretikern Keti Tjukrovs ord: ”Den kapitalistiska underströmningen i dessa frigörande och kritiska teorier fungerar inte som ett program för att lämna kapitalismen, utan istället som en betoning av hur omöjligt det är att lämna den.”¹⁸

Den samlade effekten av dessa olika sammanhängande uppfattningar om kapitalismen som historiens slut har blivit att slå fast kapitalismen som en permanent verklighet, mer otroligt verklig och till synes av större betydelse för människors liv än själva det fysiska universum. Kapitalismen framställs i själva verket ofta som inte bara historiens slut utan också slutet på naturens historia, på grund av den erövring av naturen som framställs som dess största bedrift. Inte ens klimatförändringarna har helt skakat om denna hegemoniska övertygelse.¹⁹

Föreställningen att kapitalismen utgör den mänskliga existensen yttersta gräns är i själva verket så införlivad med dagens dominerande ideologi att det, som Derrick Jensen och Aric McBay skrev i *Det vi lämnar efter oss*, ger upphov till ett kulturellt betraktelsesätt där ”man vänder upp och ner på vad som är verkligt och inte verkligt”, där ”döende hav och dioxin i alla mödrars mjölk” anses vara mindre verkligt än ”industrikapitalismen”. Följaktligen förmedlas vi intrycket att ”slutet för världen är mindre skrämmande än slutet på industrikapitalismen.... När de flesta människor i denna kultur frågar ’Hur kan vi stoppa den globala uppvärmningen?’ så är det inte egentligen det de frågar. De frågar: ’Hur kan vi stoppa den globala uppvärmningen utan att på något betydande sätt ändra på den livsstil som till att börja med orsakar den globala uppvärmningen?’ Svaret är att man inte kan det. Det är en dum, absurd och vansinnig fråga.” Det är samma förhärskande ideologiska syn som Fredric Jameson kom att fånga i sin berömda sidoreplik: ”Någon sa en gång att det är lättare att

17 Peter L Berger, ”Capitalism and the Disorders of Modernity”, *First Things*, januari 1991; Mark Fisher, *Capitalist Realism*, Winchester: Zero, 2009, s 45. ”Jag definierar postmodernism som misstro mot metaberättelser”, Jean-François Lyotard, *The Postmodern Condition*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984, s xxiii–xxiv.

18 Leo Marx, ”The Ideology of ‘Technology’ and Postmodern Pessimism”, i *Does Technology Drive History?*, Cambridge, MA: MIT Press, 1994, s 257; Terry Eagleton, ”Where Do Postmodernists Come From?”, i *In Defense of History*, red. Ellen Meiksins Wood och John Bellamy Foster, New York: Monthly Review Press, 1997, s 17–25; Ellen Meiksins Wood, ”What Is the ‘Postmodern’ Agenda?”, i *In Defense of History*, red. Wood och Foster, s 10; Keti Chukhrov, *Practicing the Good: Desire and Boredom in Soviet Socialism*, Minneapolis: e-flux/University of Minnesota Press, 2020, s 20.

19 Se, t ex, John Asafu-Adjaye m fl, *An Ecomodernist Manifesto* (2015).

tänka sig slutet för världen än slutet för kapitalismen.” Inget fångar i själva verket så tydligt den kapitalistiska universalism, som stoltserar som realism, som dominerar dagens ideologi och stänger av vägen till framtiden som historia.²⁰

En ny eko-revolutionär väg

När Sartre ställdes inför den vedertagna ideologin om en ”blockerad framtid”, som förnekade revolutionens fortsatta roll i människans historia, förkunnade han lidelsefullt att även ”en blockerad framtid ändå är en framtid”. Denna orubbliga vägran att acceptera kapitalismen som en gräns som aldrig kunde överskridas fick inte sin inre mening bara från en abstrakt uppfattning om människans makt, utan också från det faktum att vi, som han sa, lever i ”en period av otroliga revolutioner”.²¹

De ”otroliga revolutioner” som uppstår i vår tid har, precis som under tidigare historiska perioder, som mål att öka den samhälleliga kontrollen över produktionsmedlen. Men till skillnad från en del tidigare klasstrider och revolutionära rörelser, uppfattas detta idag inte längre huvudsakligen i snäva ekonomiska termer utan också alltmer i ekologiska termer, vilket återspeglar det faktum att det är den samhälleliga ämnesomsättningen mellan människor och natur som utgör den mänskliga historiens mest ofrånkomliga grund. Revolutionens förmedlare är alltmer en arbetarklass som inte ska uppfattas i sin vanliga mening som en rent ekonomisk kraft utan som en miljö- (och kulturell) kraft: ett *miljöproletariat*.

Ur ett historiskt materialistiskt perspektiv borde detta knappast förvåna oss. De flesta större klasstriderna och revolutionära rörelserna under den kapitalistiska expansionens århundraden har delvis drivits fram av vad som kan kallas ekologiskt tvingande nödvändigheter – som kamp om mark, mat och miljöförhållanden – som går utöver snävare politiskt ekonomiska mål. 1600- respektive 1700-talets engelska och franska revolutioner gällde intensiv kamp om ägandet av jorden, representerade av Diggers och Levellers i den förstnämnda och den stora bonderevolten i den sistnämnda. E P Thompson avslutade sitt stora verk *Danandet av den engelska arbetarklassen* genom att uttrycka att ingen annan efter William Blake (kanske med undantag för William Morris) var helt hemmastadd i de dubbla motståndskulturerna mot den ”hagalna människan”, både den romantiska kritiken av nyttoetiken som hade sina rötter i kampen om mark, estetik och miljön, och industriarbetarnas kamp mot kapitalet. Det var åtskiljandet av dessa två stora rörelser, hävdade han, som i slutändan ledde till en arbetarkamp som drogs till en enbart ekonomisk ”motståndsrörelse” istället för ett ”revolutionärt ifrågasättande” av kapitalismen.²²

Men det vore fel att tro att detta åtskiljande någonsin har varit absolut. Om romantikerna började med kampen om marken och naturen, så riktade den icke desto mindre, via radikala figurer som Percy Bysshe Shelley, John Ruskin och Morris, en förödande kritik mot den borgerliga politiska ekonomin, en kritik som ofta överlappade med arbetarnas kamp. På 1800-talet utkämpade det engelska proletariatet en miljökamp som skärptes av kapitalismens totala avskiljande av arbetarna från jorden och utplånandet av en beboelig miljö i industristäderna. Friedrich Engels’ redogörelse

20 Derrick Jensen och Aric McBay, *What We Leave Behind*, New York: Seven Stories, 2009, s. 443; Fredric Jameson, ”The Future of the City”, *New Left Review* 21 (maj-juni 2003), s. 76; Fisher, *Capitalist Realism*, s. 2.

21 Sartre, ”Time in Faulkner”, s. 530–532; Mészáros, *The Work of Sartre*, s. 61.

22 See Christopher Hill, *The World Turned Upside Down*, London: Penguin, 1972; Georges Lefebvre, *The Coming of the French Revolution*, Princeton: Princeton University Press, 1947, s. 131–151; E. P. Thompson, *The Making of the English Working Class*, New York: Vintage, 1963, s. 832.

för ”samhälleliga mord” i Manchester och andra engelska fabriksstäder 1845 riktade speciellt in sig på arbetarklassens *miljöförhållanden*.²³ Delvis inspirerad av Engels skrev Marx 1844:

[T].o.m. behovet av frisk luft upphör för arbetaren att vara ett behov, och han drar sig tillbaka till sin jordhåla, som emellertid nu förpestats av civilisationens stinkande andedräkt och som han dväljes i på ett *osäkrare* sätt, eftersom han är beroende av en främmande makt och dagligen kan mista sin håla och bli utkastad om han inte betalar sin hyra. Han måste nämligen betala för denna likbod. *Ljuset* som Prometheus hos Aiskylos betecknar som en av de stora gåvor som gjort vildar till människor, upphör att lysa för arbetaren. Luft och ljus, ja den enklaste djuriska renlighet upphör att vara behov för människan. *Träcket*, denna människans försumpning och förruttelse, civilisationens *kloakbrunn* (detta skall förstås ordagrant) blir ett *livselement* för henne. Den totala, onaturliga *vanvården*, den ruttnande naturen blir hennes *livselement*.²⁴

Marx tänkte sig att proletariatet var berövat alla de direkta band till produktionsmedlen, speciellt mark och naturresurser (liksom verktyg, fabriker, maskiner), som mänsklighetens hela existens var beroende av. Det tvingades därför till kamp mot kapitalismens ensidiga förstörelse av levnadsförhållanden och miljö, och tvingades till sist att gå till strid om hela det mänskliga samhälleliga ämnesutbytet med naturen. ”[H]ela det nutida samhällets livsbetingelser”, skrev Marx och Engels, ”är sammanfattade i proletariatets livsbetingelser.... Det kan emellertid inte befria sig självt utan att upphäva sina egna livsbetingelser. Det kan inte upphäva sina egna livsbetingelser utan att upphäva *alla* omänskliga livsbetingelser i dagens samhälle, som är sammanfattade i dess situation.”²⁵

För den klassiska historiska materialismen handlade frågan om *materialism* därför både om det Marx kallade ”naturens allmänna ämnesomsättning” och om produktionssättet (eller den samhälleliga ämnesomsättningen) i ett viss historiskt fall – där det sistnämnda betraktades som en framväxande sorts natur med sina egna egenskaper. På detta sätt ansågs den materialistiska föreställningen om den av naturvetenskapen utvecklade naturen och den vetenskapliga socialismens materialistiska uppfattning om historien vara dialektiskt sammanbundna. I Marx’ analys definierades arbets- och produktionsprocessen själv som mänsklighetens och naturens ”samhälleliga ämnesomsättning”. Produktionen var således både ett samhälleligt förhållande mellan människor och ett samhällsekologiskt förhållande mellan människorna och naturen. Om ekonomiska kriser under kapitalismen var avbrott i ackumulationsprocessen, så tog ekologiska kriser formen av avbrott i den samhälleliga ämnesomsättningen, så att denna ämnesomsättnings ”naturliga betingelse[r]” underminerades – som det förklaras i Marx’ berömda teori om en metabolisk spricka.²⁶

I ett sådant perspektiv framkallades stridbar klasskamp och revolutionära rörelser av motsättningar som uppstod i mänsklighetens och naturens samhälleliga ämnesomsättning i båda dess materiella aspekter: politisk-ekonomiskt och natur-miljömässigt. Revolutionära rörelser uppstod inte bara på grund av att produktionens tillväxt förhindrades – det som kunde betraktas som mer ekonomiska orsaker – utan också som ett resultat av att folkets faktiska levnadsförhållanden och av själva produktionens naturförhållanden ödelades. Om det i det förstnämnda fallet var möjligheterna för

23 Angående Shelleys kritik, se Amanda Jo Goldstein, *Sweet Science: Romantic Materialism and the New Logics of Life*, Chicago: University of Chicago Press, 2017, s 136–208. Angående Ruskin och Morris se John Bellamy Foster, *The Return of Nature: Socialism and Ecology*, New York: Monthly Review Press, 2020, s 75–80, 91–106, 137–163. Engels, [Den arbetande klassens läge i England](#), på marxists.org; Foster, *The Return of Nature*, s 184, 196.

24 Marx, [Ekonomisk-filosofiska manuskript](#), på marxists.org

25 Marx och Engels, [Ur "Den heliga familjen"](#), på marxists.org.

26 Marx, [Kapitalet](#), band 1, kapitel 13, avdelning 10, på marxists.org. John Bellamy Foster, *Marx's Ecology*, New York: Monthly Review Press, 2000, s 141–177.

människans utveckling som undergrävdes, så blev det i det sistnämnda fallet, åtminstone i de mer allvarliga exemplen, som i Irland i mitten av 1800-talet, en fråga om ”undergång eller revolution”.²⁷

Det är denna komplicerade förståelse av kampen för jord/natur/miljö, som var central för den klassiska historiska materialismen, som förklarar varför Marx och Engels, samtidigt som de betonade proletariatets roll som ledande revolutionär kraft i de utvecklade kapitalistiska ekonomierna, aldrig förnekade vare sig den tidigare eller nuvarande betydelse som bondevolter hade under kampen mot det borgerliga samhället – ett förhållningssätt som från och med slutet av 1850-talet också utvidgades till ett ökande stöd för alla ursprungsfolks kamp mot kolonialismen. Till skillnad från en del socialistiska strömningar, framställde den klassiska historiska materialismen således aldrig bondeklassen som helt enkelt en reaktionär klass. Själva frågan om proletariseringen under perioden av ”så kallad primitiv ackumulation” (eller den ursprungliga exproprieringens tidsålder) hängde samman med inhägnandet av allmänningarna och störtandet av arbetarnas sedvanliga rättigheter. För Marx kunde detta inte förklaras med någon sorts ekonomisk determinism eller överlägsen kapitalistisk produktivitet, utan var istället resultatet av att ”tillfället gör tjuven”. Befolkningen var i sin fulla rätt att försvara sin rätt till allmänningarna, det vill säga sin gemensamma äganderätt. I själva verket pekade proletariatets egen kamp i slutändan mot det Marx kallade ”negationens negation”, exproprieringen av ”expropriatorerna”.²⁸

Enligt den klassiska historiskt materialistiska uppfattningen fanns det inte många saker som var viktigare än avskaffandet av de stora jordmonopolen, som skiljde majoriteten av mänskligheten från ett direkt förhållande till naturen, jorden som produktionsmedel och en gemensam relation till jorden. Marx var förtjust i att citera ur Herbert Spencers *Social Statics* (1851), kapitlet om ”Rätten att bruka jorden”, där Spencer skrev: ”Rättvisa ... tillåter inte ägande av jord, annars skulle resten bara leva på jorden på nåder.... Det går inte att hitta något sätt där mark kan bli privategendom.... Att hävda ensamrätt till ägandet av marken innebär jordägande despoti.” Marx, förkunnade Spencer, och Marx betonade detta, tillhör lämpligen ”det stora gemensamma organisationen – samhället”. Människor var ”gemensamma arvtagare” till jorden.²⁹

Erkännandet att kamp om jord och bondekrig var en väsentlig del av motståndet mot kapitalismen går att se i Marx uttalande i ett brev till Engels 1856: ”I Tyskland blir hela programmet beroende av vilka möjligheter man har att *understödja proletärernas revolution genom ett bondekrig i någon sorts modern upplaga*” – det vill säga med hjälp av en kamp där både proletariatet i städerna och bönderna på landsbygden (jordbruksarbetare) var indragna, en kamp både för städerna och för jorden. Här byggde Marx på slutsatserna i Engels’ *Bondekriget i Tyskland* från 1850. Mot slutet av sitt liv lade Marx, inom ramen för de revolutionära rörelsernas uppsving i Ryssland på 1870- och 1880-talen, stor vikt vid den ålderdomliga ryska byakommunen och anslöt sig till de ryska populisterna och menade att bondeklassen, som framförallt var intresserad av att försvara sina sedvanliga kollektiva förhållanden till jorden, skulle spela en avgörande roll under den kommande ryska revolutionen.³⁰

27 Marx och Engels, *Ireland and the Irish Question*, s 142; Marx och Engels, *Collected Works*, vol 25, s 153.

28 Karl Marx, [Kapitalet](#), band 3, kapitel 45; Marx, [Kapitalet](#), band 1, kapitel 24; John Bellamy Foster, Brett Clark och Hannah Holleman, ”Marx and the Commons”, *Social Research* vol 88, nr 1 (2021), s 1–30.

29 Karl Marx, *Dispatches for the New York Tribune*, London: Penguin, 2007, s 128–129; Herbert Spencer, *Social Statics*, New York: D. Appleton and Co., 1865, s 13–44; Foster och Clark, *The Robbery of Nature*, s 159–160.

30 Marx, ”[Brev till Engels](#)”, 16 april 1856, på marxists.org; Marx och Engels, *Collected Works*, vol 24, s 356; Teodor Shanin, red, *Late Marx and the Russian Road: Marx and the Peripheries of Capitalism*, New York: Monthly

Det var samma perspektiv, som riktade in sig på behovet att alla direkta producenter på hela jorden skulle ha kollektiv kontroll över sina egna produktionsmedel, och på så sätt gå mot exproprieringen av mark och kroppar, som fick Marx och Engels att från och med slutet av 1850-talet våldsamt angripa kolonialismen och samtidigt försvara ursprungsfolkens revolter över hela världen. I synnerhet stödde de ursprungsrevolter mot expropriering och utrotning i Irland, Indien, Kina, Algeriet, Sydafrika och Amerika. Angående Ostindien skrev Marx: ”Alla utom Sir Henry Maine och andra av hans gelikar inser att upphävandet av det gemensamma jordägandet därute inte var något annat en handling av engelsk vandalism som inte driver det infödda folket framåt utan bakåt.” I sin kritik av britternas ödeläggande av bevattningsystemen i Indien och den svält som ledde till miljontals människors död, pekade Marx likaså direkt på de förödande resultaten av västs ekologiska imperialism. Denna uppfattning förutsåg 1900-talets många bonde- och av proletariatet ledda bondekrig, de flesta av dessa marxistiskt inspirerade revolutioner, inklusive de i Mexiko, Ryssland, Kina, Vietnam, Algeriet och Kuba – som alla uppstod inom ramen för motstånd mot imperialismen och innehöll intensiv kamp om jorden och miljön.³¹

I allmänhet har befrielseörelser i tredje världen riktat in sig på både miljön och ekonomin, och de har varit kamp där bönder och ursprungsfolk har spelat centrala roller, tillsammans med spirande proletära och småborgerliga krafter. Dessa motståndskrig och revolutioner har ofta förts av allianser mellan proletärer och bönder som tillsammans har gjort motstånd mot imperialismen och kämpat för fred, bröd och jord. För den store afrikanske marxistiska befrielsekämpen Amílcar Cabral krävde revolutionära aktioner under en kolonial sammandrabbning en ”återgång till källan” för den ursprungskultur som var förknippad med en viss befolknings historiska förhållanden till sin materiella omgivning.³²

Kapitalismen börjar med *omfattande, yttre expropriering* av mark och kroppar, och använder sedan detta som en grund från vilken den skapar ett system av *intensiv, inre* utsugning av mänsklig arbetskraft. Under denna dubbla process av expropriering och utsugning förbrukar den kapitalistiska privategendomen produktionens och livets miljöförutsättningar, och försöker lägga denna ödeläggelse utanför sig på det globala sociala och ekologiska området. Av detta följer att kapitalismen fortsätter sin ackumulation i allt större global skala, dess ödeläggelse har helt enkelt inga gränser, och utvidgar sig till världens miljö i sin helhet. I *Den tyska ideologin* fångade Marx och Engels den kapitalistiska produktionens alltmer ensidiga, men ändå allomfattande destruktiva natur:

I utvecklingen av produktionskrafterna inträder ett stadium, på vilket produktionskrafter och kommunikationsmedel framkallas, som under de bestående förhållandena bara åstadkommer ofärd och som inte längre är produktions- utan destruktionskrafter.... Dessa produktionskrafter utvecklades genom privategendomen endast på ett ensidigt sätt och blev för den stora massan destruktiva krafter. En mängd sådana produktionskrafter kunde för privategendomens skull inte alls komma till användning.... [Arbete och produktion är] nu så åtskilda att överhuvud det

Review Press, 1983, s 97–126, 138–139.

31 John Bellamy Foster, Brett Clark och Hannah Holleman, ”Marx and the Indigenous”, *Monthly Review* 71, nr 9 (februari 2020), s 1–19; Foster och Clark, *The Robbery of Nature*, s 64–77. Vad gäller Amerika beaktade Marx inte bara ursprungsfolkens kamp utan också slavrevolterna. Se John Bellamy Foster, Hannah Holleman och Brett Clark, ”Marx and Slavery”, *Monthly Review* 72, nr 3 (juli–augusti 2020), s 96–117. Marx och Engels, *Collected Works*, vol 24, s 356; Marx, www.w.w, band 1, kapitel 24, avdelning 6; Karl Marx och Friedrich Engels, *Marx-Engels Gesamtausgabe* MEGA IV/18, Berlin: Walter de Gruyter, 2019, s 670–674, 731; Eric Wolf, *Peasant Wars of the Twentieth Century*, New York: Harper and Row, 1969.

32 V Lenin, *För bröd och fred*, på marxistarkiv.se; Amílcar Cabral, *Return to the Source*, New York: Monthly Review Press, 1973, s 41–50, 62–63.

materiella livet framstår som ändamål, produktionen av detta materiella liv, arbetet ... som medel. Det har alltså nu gått så långt att individerna måste ta den befintliga totaliteten av produktionskrafter i besittning inte bara för att uppnå sin självverksamhet utan också för att över huvud säkra sin existens.³³

Marx försökte i själva verket fånga insikten om den kapitalistiska produktionens ”negativa, dvs. destruktiva sida” i sin teori om den metaboliska sprickan. Här riktade hans analys till en början in sig på den spricka i jordens ämnesomsättning som hängde samman med att näringsämnen i jorden försvann med mat och fibrer som skickades till de nya tätbefolkade stadsområdena. Det bidrog till nedsmutsningen i städerna samtidigt som jordens bördighet minskade i landsbygdsområdena. Marx insåg att liknande sprickor eller avbrott i det samhällsliga ämnesutbytet mellan människa och natur var gemensamma för kapitalismens hela expropriering av naturen, och visade sig på oräkneliga sätt, inte minst, som han påpekade, i periodvis återkommande epidemier.³⁴

Engels’ *Den arbetande klassens läge i England* gav den ursprungliga materialistiska tolkning av proletariatet som skulle bli den historiska materialismens grund, och behandlade industriarbetarklassens tillväxt i de nya fabriksstäderna och införde begreppet de arbetslösas industriella reservarmé. Men större delen av Engels’ analys i boken ägnades åt den sociala epidemiologin i arbetarklassens liv och sjukdomars orsaker. Kombinationen mellan en kritik av den politiska ekonomin och kritiken av miljö- och epidemiologiska förhållanden och deras förhållande till arbetarklassens reproduktion under kapitalismen hjälper oss att förstå den tidens enorma radikalism bara några år efter generalstrejken 1842 och de så kallade ”Plug Plot Riots”, då fabriksarbetare kämpade mot både de ekonomiska försämringar och det miljöförfall som kapitalismen skapade. Rörelserna för ekonomisk rättvisa på 1800-talet och in på 1900-talet åtföljdes av kamp för miljö rättvisa. Socialister, och speciellt marxister, banade i början av 1900-talet väg för utvecklingen av en ekologisk kritik sida vid sida med och dialektiskt förknippad med den historiska materialismens ekonomiska kritik.³⁵

Inför den världsomfattande ekologiska krisen finns idag miljöfarorna överallt, från klimatförändringar till försurning av haven, till den sjätte utrotningen, till avbrotten av kväve- och fosforcyklerna, till skogsskövling och förlust av marktäckning, till förvandling till öken, till allmänt förekommande nedsmutsning med syntetiskt kemiskt och radioaktivt avfall, till pandemier, till ödeläggelse av jordmetabolismen. Denna destruktiva påverkan är nu en del av våra dagliga liv: från värmeböljor till stigande havsnivåer till Covid-19 och andra pandemier.

Marx’ ursprungliga uppfattning (som främst grundades på den store tyske kemisten Justus von Liebig’s arbete) om jordförstöring genom förlust av jordens näringsämnen har nu lämnat plats för en oro för förlusten av jordens organiska ämnen eller jordens kol, en faktor som bidrar till klimatförändringarna.³⁶ Överallt ställs vi inför verkligheten att kapitalismen nu har skapat epoken

33 Marx och Engels, [Ur "Den tyska ideologin"](#), på marxists.org.

34 Marx, *Kapitalet*, band 1, kapitel 8, [avdelning 2](#), och kapitel 13, [avdelning 10](#). Se även Marx och Engels, *Collected Works*, vol 24, s 357.

35 Engels, [Den arbetande klassens läge i England](#), på marxists.org; Foster, *The Return of Nature*, s 172–215. Detta går t ex att se på 1800- och 1900-talen i verk av figurer som Florence Kelley, J. B. S. Haldane, W. E. B. Du Bois, Norman Bethune och Salvador Allende. Se Foster, *The Return of Nature*, s 210–15, 396–97; John Bellamy Foster, Brett Clark och Hannah Holleman, ”Capitalism and the Ecology of Disease,” *Monthly Review* 73, nr 2 (2021), s 13–18.

36 Fred Magdoff, ”Repairing the Soil Carbon Rift”, *Monthly Review* 72, nr 11 (April 2021), s 1–13.

antropocen i geologisk tid (och det som har kallats antropocens första geologiska tidsålder, den kapitalinianska tidsåldern).³⁷ Idag drivs jordsystemets förändringar främst på av människans ekonomi, och rubbar planetens gränser till en punkt där förändringar som tidigare skulle ha ägt rum under miljontals år nu sker på decennier. All materiell kamp är nu både miljöklasskamp och ekonomisk klasskamp, och skillnaden mellan dem minskar. Det blir allt tydligare för mänskligheten i sin helhet att den nödvändiga revolutionära brytningen med systemet inte bara handlar om att avlägsna kapitalismens bojar på människans utveckling, utan utöver det och viktigare att motarbeta dess systematiska ödeläggelse av jorden som en plats för människan att bo på (och livsmiljö för ett oräkneligt antal andra arter) – en fråga om *undergång eller revolution*.

Det framväxande miljöproletariatet

En oundviklig objektiv följd av att den sociala och ekologiska omgivningen förändras, i sig ett resultat av en okontrollerad kapitalistisk globalisering och ackumulation som orsakas av krafter i systemets mitt, är att det kommer att uppstå mer internationellt sammanbunden revolutionär kamp: en ny ekorevolutionär våg som huvudsakligen utgår från det globala syd, men snabbt utvecklar transnationella allianser som återspeglar att de ”sammanlänkade människogenerationernas” materiella villkor undergrävs på hela planeten. I denna framväxande globala konflikt är ekonomisk kamp bara meningsfull om den också är miljökamp, samtidigt som miljörelser på samma gång måste vara ekonomiska rörelser. Som Cabral sa, kräver det i slutändan en *återgång till källan*, och att livsviktiga insikter hämtas från historiskt vedertaget-gemensamt-kollektiva kulturer, som måste uppträffa på nytt och deras principer utvidgas under de förhållanden som kapitalismen under antropocen har infört. Det bästa sättet att förstå dessa många utmaningar är utifrån den objektiva betingade roll som ett framväxande miljöproletariat har, ett proletariat som är engagerat i att verka för en ny, mer enhetlig social verklighet vars mål är en värld med en hållbar mänsklig utveckling. Alla medvetna handlingar har framtiden som mål, och den är idag realistiskt sett otänkbar utan en ekologisk revolution.³⁸

Framtidsutsikten av en ny ekorevolutionär våg förebådas av olika rörelser och kamp över hela världen, inklusive (1) Jordlösa arbetarrörelsen (MST) i Brasilien; (2) den internationella bondealliansen La Via Campesina; (3) Venezuelas gryende, om än belägrade, kommunstat; (4) Kubas revolutionära ekologi och epidemiologi; (5) de naturresurs-nationalistiska, mot extraktivism fientliga och postkoloniala rörelserna i Afrika; (6) bonderevolten i Indien; (7) Kinas mål om en socialistiskt grundad ekologisk civilisation; (8) de studentledda klimatstrejkerna i Europa; (9) kampen för Grön New Deal, Röd New Deal, rättvis övergång, miljö rättvisa och Black Lives Matter i USA och Kanada; och (10) återupplivandet på alla bebodda kontinenter av en miljökamp bland ursprungsfolk.³⁹ Överallt hittar dessa radikala rörelser, som sker på olika nivåer, sätt att förenas med

37 John Bellamy Foster och Brett Clark, ”[The Capitalinian: The First Geological Age of the Anthropocene](#)”, *Monthly Review* 73, nr 4 (september 2021), s 1–16.

38 Marx, [Kapitalet](#), band 3, kapitel 37, not 118. Mészáros skriver : ”I *Historia och klassmedvetande* (1923), analyserar Lukács ’möjligt medvetande’ som medvetandet hos en historiskt progressiv klass som har en framtid framför sig och därför har möjlighet till objektiv tillväxt.” Mészáros, *The Work of Sartre*, s 59. Se även Sartre, ”Time in Faulkner”, s 231.

39 Angående dessa olika rörelser och kamp, se Michael Löwy, ”The Socio-Religious Origins of Brazil’s Rural Landless Workers Movement”, *Monthly Review* 53, nr 2 (juni 2001), s 32–40; Hannah Wittman, ”Reworking the Metabolic Rift: La Via Campesina, Agrarian Citizenship, and Food Sovereignty”, *Journal of Peasant Studies* 36, nr 4 (oktober 2009), s 805–826; John Bellamy Foster, ”Chávez and the Communal State”, *Monthly Review* 66, nr 11

mer traditionell arbetarkamp och uppmanar till en ny international av arbetare och folk.⁴⁰

Nästan helt oväntat har ursprungsbefolkningarnas motstånd över hela världen kommit att spela en ledande roll under utvecklingen av något som kan kallas en breitt baserad miljö-proletär revolt. I sin bok *Vår historia är framtiden: Standing Rock kontra Dakota Access Pipeline, och den långa traditionen av motstånd bland ursprungsbefolkningar* (2019), skriver Nick Estes:

Ursprungsbefolkningarna måste visa vägen. Vår historia och långa tradition av motstånd bland ursprungsbefolkningarna ger möjligheter för en framtid grundad på rättvisa. Ursprungsfolkens motstånd drivs trots allt på av våra förfäders vägran att bli bortglömda, och det är vår beslutssamma vägran att glömma våra förfäder och vår historia som besjalar vår vision om frigörelse. Revolutionära ursprungsfolk är förfäder från det tidigare och det redan kommande. Det finns en vidsträckt i ursprungsfolkens släktskap som går utöver det mänskliga... Medan tidigare revolutionär kamp har strävat efter arbetes frigörelse från kapitalet, sporrar vi nu att inte bara fantisera utan kräva jordens frigörelse från kapitalet. För att jorden ska leva måste kapitalismen dö.⁴¹

Under antropocens bistra förhållanden finns det inget svar för människans värld som inte tar itu med de tredubbla hoten kapitalism, kolonialism och imperialism. I denna mening går historien, istället för att ha tagit slut som den vedertagna ideologin hävdar, idag in i sin mest avgörande fas. Hundratals miljoner människor har nu aktivt gått med i kampen för en värld med verklig jämlikhet och ekologisk hållbarhet, vilket utgör den grundläggande innebörden i socialismen och historiens framtid i vår tid. Men mänskligheten globala revolt under det tjugoförsta århundradet kommer bara att visa sig vara ”oemotståndlig och oåterkallelig”, och således lyckas mot alla odds, om den tar formen av ett mer enat, revolutionärt mänskligt subjekt, som utgår från ”jordens fördömda”, ett miljöproletariat.⁴² Det är dags att lämna det brinnande huset.

(april 2015), s 1–17; ”Resource Sovereignty: The Agenda for Africa’s Exit from the State Plunder”, *Tricontinental*, 7 maj, 2019; Vijay Prashad, *The Darker Nations*, New York: New Press, 2008; ”The Farmer’s Revolt in India”, *Tricontinental*, 14 juni, 2021; John B. Cobb, Jr., i samtal med Andre Vltchek, *China and Ecological Civilization*, Jakarta: Badak Merah, 2019; Andre Vltchek, ”Determined March Towards Ecological Civilization”, *Investig’Action*, 12 maj, 2018.

40 Mészáros, *The Necessity of Social Control*, s 199–217; Samir Amin och Firoze Manji, ”Toward the Formation of a Transnational Alliance of Working Oppressed Peoples”, *Monthly Review* 71, nr 3 (juli–augusti 2019), s 120–26.

41 Nick Estes, *Our History Is the Future: Standing Rock versus the Dakota Access Pipeline, and the Long Tradition of Indigenous Resistance*, London: Verso, 2019, s 256–257. Se även *Investig’Action*.

42 Angående ”oemotståndliga och oåterkalleliga” revolter, se Vijay Prashad, *Washington Bullets*, New York: Monthly Review Press, 2020, s 51.